

Подытожено, что для достижения цели – исследования теории и практики формирования индивидуальных стратегий по сохранению здоровья у будущих бакалавров естественных специальностей в университетах на основе междисциплинарной интеграции – определены четыре этапа (поисковый, диагностический, исполнительный, итоговый-корректирующий) научно-теоретического поиска и педагогично-практического экспериментального исследования. Охарактеризованы основные вехи каждого из этапов исследования.

Ключевые слова: экспериментальное исследование, бакалавры естественных специальностей, этап, студенты, сохранение здоровья.

Shukatka O. V. The organisation of experimental research from forming individual health saving strategies for future bachelors of natural specialities at universities on the interdisciplinary integration basis

The article deals with the main moments organization of experimental research realization from forming individual health saving strategies for future bachelors of natural specialities at universities on the interdisciplinary integration basis. It has been determined that the procedure of pedagogical experiment realization involves organizational and technical aspects. The main ones are strict observance of organizations' principles of the experimental work. Set of organizations' principles of the announced research are also determined. Was generalized, that to achieve the aim – the research of theory and practice for formation of individual health saving strategies for future bachelors of natural specialities at universities on the interdisciplinary integration basis – four stages of scientific and theoretical search, pedagogical and practical experiment (searching, diagnostic, executive, final-correctional) have been defined. The main every stages' positions of research were characterized.

Key words: experimental study, bachelors of natural specialities, stage, students, health saving.

УДК 378.036

Якубовська Л. Г.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ ТА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В ЕПОХУ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ**

У статті здійснена спроба проаналізувати розвиток української освіти, культури та виховання епохи українського національного Відродження, який ускладнювався загарбницькою політикою сусідніх держав. Встановлено, що ще із часів Київської Русі основою виховного процесу молодого покоління була народна мудрість, духовність, християнська мораль та народна творчість. Наголошується на особливому значенні братських шкіл та їхній системі освіти і виховання молоді. Розкривається сутність естетичного виховання, яка полягала в тому, щоб навчити молоде покоління відчувати, сприймати і оцінювати красу природи, мистецтва та людської душі.

Підкреслюється важливість освітньо-виховної системи українського козацтва, яка мала великий вплив на ідейне, моральне, духовне та естетичне формування особистості. Велике значення для розвитку культури, освіти та мистецтва мала діяльність відомих українських філософів, учених, громадських діячів, письменників та істориків, твори яких сприяли моральному, духовному та естетичному розвитку молодого покоління, підіймали патріотичний дух та зміцнювали віру народу в краще майбутнє.

Ключові слова: суспільство, національне відродження, освіта, культура, мистецтво, педагогічна думка, естетичне виховання.

Процеси розвитку людського суспільства, освіти, виховання та педагогічної думки з давніх-давен привертала увагу науковців, філософів, істориків та педагогів. Виховання істинно людських, моральних, інтелектуальних та естетичних почуттів завжди посідало значне місце як у структурі формування особистості, так і суспільства в цілому. Проте, аналізуючи сьогоденне українське суспільство, ми змушені говорити про такі негативні явища, як морально-культурна деградація, злочинність, наркоманія, корупція, підлість, зрада, що як черв'як роз'їдають його із середини, а найстрашніше те, що в ці негативні процеси втягується молодь. Проаналізувавши навчальні програми, плани, підручники та посібники в закладах вищої освіти, ми можемо стверджувати, що недостатньо уваги приділяється моральному, естетичному та духовному вихованню молодого покоління. За таких умов, на нашу думку, сьогодні необхідно поглиблювати та розширювати виховну роботу з молоддю, акцентуючи увагу на культурних, моральних та естетичних аспектах розвитку особистості. Слід зауважити, що культурне, моральне і духовне становлення сучасного українського суспільства буде неможливим без врахування особливостей його історичного минулого.

Аналіз наукової спадщини відомих вітчизняних педагогів, вчених, істориків дає підстави стверджувати, що питаннями духовного, культурного, морального та естетичного розвитку особистості займалися Н. Гупан, Л. Журенко, І. Зайченко, О. Зеленська, С. Золотухіна, Т. Ільїна, Н. Калашник, Л. Климчак, С. Миропольська, О. Михайличенко, К. Ушинський, Т. Філімонова та інші. Однак, на нашу думку, недостатньо дослідженими є питання розвитку освіти, культури та естетичного виховання молодого покоління в період українського національного Відродження.

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку культури, освіти та педагогічної думки в Україні епохи Відродження та їхній вплив на культурне, духовне, моральне та естетичне виховання молодого покоління.

Перші ознаки Відродження почали виявлятися в Україні приблизно у XVI – XVII ст., що було значно пізніше, ніж в Європі. Це пояснюється тим, що внаслідок міжусобних війн і феодалної роздробленості Київської держави на окремі князівства Русь значно ослабла, а після монголо-татарської навали зовсім занепадала. Лише Галичина та Волинь підтримували культурні та освітньо-виховні традиції Київської Русі. На той час українська держава не мала єдиного політичного центру, чим не могли не скористатися сусідні держави, які вже мали централізовану владу та неабияку військову перевагу. Тому частина українських земель, а це Північна Київщина, Волинь і Галичина, опинилася у складі Речі Посполитої; Лівобережна Україна, Київ та Чернігово-Сіверська земля належали московській державі, сучасне Закарпаття було захоплене Угорщиною, а Поділля залишалося під владою Туреччини. За таких умов поступово відбувалася культурно-освітня асиміляція української знаті, а національно-культурна самобутність підтримувалася здебільшого українськими селянами та незаможними міщанами.

Слід зауважити, що українське Відродження зовсім не було подібним до європейського, оскільки специфіка його полягала, насамперед, у прагненні звільнитися від польської, московської та іншої чужоземної «опіки». Мирослав Семчишин у книзі «Тисяча років української культури» зазначає, що українське Відродження має універсальний характер, у «межових ситуаціях» воно приносить силу і надію не ззовні, а з власної самовіднови і має якусь силу тривалості супроти кризи поневолення. Будь-яке національне відродження – це відбудова структури нації та її високо розвиненої верстви [6, с. 209].

З давніх-давен основою виховного процесу молодого покоління була народна мудрість, духовність, християнська мораль та народна творчість (музика, пісні, танці, художні розписи та інші види мистецтва). Суть естетичного виховання полягала в тому, щоб навчити молоду людину сприймати, відчувати й оцінювати красу природи, мистецтва, людської душі, тобто жити за законами краси. Щодо системи виховання періоду українського Відродження, то можна виділити декілька основних етапів: родинне виховання, шкільне (початкова та середня школа) і вища школа. Проте особлива роль у цьому процесі належала церкві й релігійним вченням. Епоха Відродження була особливо успішною для формування системи виховання, оскільки бурхливі суспільно-політичні події стимулювали розвиток народної творчості, театру, книгодрукування, літератури.

Говорячи про розвиток освіти в той час, варто підкреслити, що в XVI ст. вищої освіти ще не було, а середня поділялася на два основні напрями: 1) православний (братські школи, церковнопарафіяльні, монастирські, січові, козацькі та музичні); 2) католицький (школи католицьких орденів – єзуїтів, василіан, домініканців, піар). Існували також школи протестантських общин, найвідоміші з яких були соцініанські та кальвіністські, а також національні школи інших народів, які жили на території України. В кінці XVI ст. виникають братські школи, засновниками яких були церковні братства, які відстоювали політичні, національні та культурні права українського народу, опікувалися станом розвитку православної освіти, української мови та книгодрукування, будували церкви та шпиталі. Відомо, що першою в Україні була Львівська братська школа, заснована в 1586 р. Успенським братством. Згодом такі школи виникли і в інших містах (Луцьку, Києві, Рогатині, Кременці, Кам'янець-Подільському та ін.). Київська братська школа була створена близько 1615–1616 рр., її першим ректором був І. Борецький. Він вважав, що метою виховання молодого людини є її підготовка до практичної діяльності на землі, а не тільки до потойбічного життя, підкреслюючи при цьому, що успіхи у вихованні залежать від природних здібностей дитини.

Незважаючи на те, що братські школи були середніми навчальними закладами, вони давали хорошу, якісну освіту, а ще відзначалися високим рівнем організації навчального процесу, демократизмом. Документальні дані свідчать, що ректорів і вчителів братських шкіл обирали на загальних зборах братства, окрім цього, у школах разом з дітьми заможних українців, козаків, духовенства, дрібної шляхти мали право навчатися діти-сироти та діти бідних селян і міщан. У початкових класах братської школи навчали грамоти та хорового співу, а у вищих класах вивчали «сім вільних мистецтв» – богослов'я, граматику, риторіку, діалектику, філософію та мови (слов'янську, грецьку, латинську та польську). Тоді суспільство відчувало велику потребу в розумних, освічених людях, які б могли розвивати українську науку, культуру, освіту та відстоювати інтереси народу в судах і сеймах. Справою честі для них було виховувати українську молодь на засадах високих духовних, моральних та культурно-естетичних цінностей. Аналізуючи братські школи, С. О. Сірополко писав, що їхня заслуга полягала в тому, що вони: паралізували успіхи унії та католицтва на українських землях; розвивали релігійну та національну свідомість українського народу; поширювали освіту серед простого люду; сприяли розвиткові української культури не тільки фактом поширення шкільної програми, але й виданням шкільних підручників і наукових праць, особливо в галузі слов'янської філології [7, с. 99].

Друга половина XVI і початок XVII ст. збагатили українську культуру відомими письменниками-полемістами, богословами, проповідниками, церковними діячами, активними учасниками братського руху, такими, як: Стефан Зизаній, Мелетій Смотрицький, Захарій Копистенський, Іов Борецький, Кирило Ставровецький, Памво Беринда, Лазар Баранович, Інокентій Гізель, Феофан Прокопович, Стефан Яворський та ін. Вони

у своїх творах боролися проти католицизму та унії, наголошували на ролі освіти та виховання. К. Ставро-вельський у книзі «Зерцало богослов'ї» висловив думку про те, що місце людини в суспільстві повинно залежати від її освіти, а не від походження. Гострота розуму залежить від вроджених здібностей, але глибина і різноманітність знань – від виховання. Прагнення до знань є природною властивістю людини, тому кожен повинен збагачувати свій розум знаннями і поширювати їх серед інших [5, с. 112].

Варто зазначити, що в їхніх богословських проповідях засуджувалося зло, яке панувало в суспільстві, і підкреслювалася духовна, морально-етична та естетична сутність людини, щастя якої в осягненні божественних істин добра, правди і справедливості, а через праведне земне життя знайти шлях до «вічного спасіння» і «блаженства». У творах Івана Вишенського «Писание до всѣх обще, в людской земли живущих» та інших творах центром філософських думок є також людина, що мусить керуватися в житті високою свідомістю, розумом, вірою, а не вовчими законами поганського існування, продиктованими самим дияволом [2, с. 341–343]. Стефан Зизаній, полемізуючи стосовно такого суспільного явища, як «багатство», вважав, що воно, залежно від використання, може бути «добром» або «злом».

Відзначимо, що в середині XVII ст. з появою на історичній арені українського козацтва, гетьманської держави та Запорізької Січі національно-визвольний рух в Україні значно поживався. Це був «золотий вік», який приніс великі зміни не лише в державному, політичному і військовому житті, але значного піднесення і свіжих поглядів зазнала й українська культура, мистецтво, архітектура, освіта і виховання. Перша січова школа була відкрита у 1576 році на Запорізькій Січі, де діти козаків навчалися закону Божого, а також читати, писати і рахувати. Були і спеціальні школи, де навчали музики і церковного співу, та школи, де готували юнаків для військової служби. У козацьких школах особливо турбувалися про інтелектуальний, моральний, духовний, естетичний і фізичний розвиток юнаків, залучаючи їх до танців, ігрищ, хороводів, різних змагань, боротьби, верхової їзди, стрільби з рушниці, орудування шаблею, що, своєю чергою, сприяло гармонійному розвитку душі та тіла. Особливе естетичне значення мало використання в побуті декоративно-художнього розпису (розмальовували помешкання), вишивки, якою оздоблювали помешкання, чоловічий та жіночий одяг (особливо красивими були жіночі вишиті сорочки, спідниці, жупани, а також різноманітні прикраси у вигляді стрічок, сережок, намиста з коралів та бурштину), музичного і танцювального мистецтва, фольклору (складали пісні, легенди, балади тощо).

Дослідженням козацької педагогіки і шкільництва займалися відомі українські історики М. Максимович, Д. Яворницький, С. Сірополко тощо. Вони, зокрема, розділяють козацьку освіту на декілька етапів: дошкільне сімейне виховання, громадсько-шкільне, військово-спортивне і національно-патріотичне виховання. Історичні дані про те, що в козацьких реєстрах є записи, в яких, крім прізвища та роду занять козака, є слово «бакалавр», засвідчують, що вже тоді була вища освіта, яку діти козаків та козацької старшини здобували як у вітчизняних колегіумах й академіях, так і в закордонних університетах. Відомий фольклорист і дослідник Д. Яворницький відзначав, що грамотність доходила до того, що в Січі можна було знайти людей, які вміли складати латинські вірші й духовні канти [9, с. 309]. На його думку, козакам було притаманне почуття прекрасного. Будучи поетами і мрійниками в душі, запорожці завжди вибирали наймальовничіші й найгарніші місця для своїх тимчасових і вічних жител, милувалися краєвидами і віддавалися тихим думам і піднесеним роздумам. Будучи високими поціновувачами пісень, дум і рідної музики, запоріжці любили послухати своїх боянів, сліпців-кобзарів, нерідко самі складали пісні та думи й самі бралися за кобзу [9, с. 178]. З 1652 р., за сприяння Богдана Хмельницького, в Україні почали створюватися музичні школи, метою яких була підготовка кобзарів та лірників. Молоді юнаки індивідуально навчалися у козаків-кобзарів гри на музичних інструментах та співу. Вважалося, що якщо такий учень сам створив власний музичний твір, то він готовий до кобзарської діяльності.

Необхідно підкреслити, що унікальність козацької педагогіки в тому, що вона не лише давала хорошу освіту, але й виховувала у майбутніх козаків глибоку духовність, моральність, естетичний смак, мудрість, національну свідомість та синівську вірність Батьківщині. За словами відомого українського поета і публіциста Євгена Маланюка українське суспільство зуміло школами, братствами і безупинною боротьбою створити «державу в державі» – «Руську Річ Посполиту», так само, як Січ змогла створити на території чужої держави мілітарну республіку [1, с. 87]. Є. Маланюк особливо підкреслював роль фольклору, народної пісні, легенди, символіки у вихованні естетичних почуттів і глибокої духовності українського народу. Автор вважав, що розбудити національну свідомість може лише освічений, вихований та високо організований народ, який буде критично дивитися на події минулого і сучасного та чітко розмежовувати позитивне і негативне, величне і потворне. Хоч у творах «Трагічний гетьман», «В темряві федералізму» він висловлює стурбованість щодо роздробленості держави між чужоземними загарбниками і втрати тієї краси і сили, яку мала Україна княжої доби, проте він вірить, що в майбутньому Україна стане «новою Елладою», її прекрасне піднесення, лагідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля – колись обудиться [4, с. 138–141].

Не можна не погодитися з тим, що, перебуваючи під владою польської держави, перед Україною відкривалося «вікно» в Європу. З одного боку, частина українців, головним чином діти заможних козаків і міщан, мали змогу здобувати освіту в кращих університетах Європи, знайомитися з прогресивними філософськими поглядами та течіями (гуманізм і реформація). Повернувшись в Україну, вони ставали вчителями, поетами, просвітителами, визначними громадськими діячами, твори і діяльність яких здійснювали вплив на фор-

мування свідомості молодого покоління, на їхнє моральне, естетичне і патріотичне виховання. З іншого боку, відомі європейські майстри мистецтва та архітектури розбудовували в Україні (в основному в західній та центральній частині) міста, зводили величні храми, замки та фортеці.

Першим вищим навчальним закладом на українських землях була Острозька слов'яно-греко-латинська академія, заснована в 1576 році князем Костянтином Острозьким. Значно пізніше, у 1632 р. була створена Києво-Могилянська академія, яка сприяла виникненню колегіумів у Харкові та Чернігові. Осередком освіти XVII ст. був, звичайно, Київ; але школи були й у Чернігові, Новгород-Сіверську, Почаєві, Батурині та інших містах. Львівський університет був створений представниками ордену єзуїтів на базі єзуїтської середньої школи-колегіуму в 1661 році.

У XVIII ст. найбільший внесок у розвиток естетичної думки в Україні зробив відомий філософ і просвітитель Г. Сковорода, вихованець Києво-Могилянської академії. Він вважав, що праця, вправи, відпочинок, розваги і загартування сприяють «тілесному здоров'ю» молодого покоління. Доцільно звернути увагу на такі відомі твори Г. Сковороди, як «Сад божественных песней», «Наркісс» і «Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни», основним компонентом морально-естетичної філософії яких є людина і «сокровенна краса» природи, яку він протиставляє марності власницьких прагнень та конфліктам у людському суспільстві. В його поезії переплітаються поняття прекрасного з моральним, краси з добром, потворного з аморальним, поєднуються естетичні та етичні сторони людського буття, пов'язані з принципами самопізнання та «сродної праці», яка трактується як відповідність вищому, розумному і справедливому началу. Іншими словами – це вияв у людині «вічного», «божественного» [10, с. 9–19].

У питаннях виховання молоді він підкреслював природовідповідність. Якщо ти українець, будь ним. Якщо ти поляк, то будь поляком. Ти німець? Будь німцем. Ти француз? Будь французом. Татариним. Все добре на своєму місці і своєю мірою, все прекрасне, що чисте, природне, тобто непідробне [8, с. 128]. Естетичне виховання, засобами якого є поезія, музика, народні пісні, краса природи, образотворче мистецтво, на його думку, повинно облагороджувати людину. У своїх творах Г. Сковорода висловлював також думку про те, що «кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе».

У 1786 р. російським урядом було проведено загальнодержавну шкільну реформу, яка передбачала відкриття народних училищ, а пізніше, в 1804 р, було прийнято два статuti: «Статут університетів», і «Статут навчальних закладів, підпорядкованих університетам». Ця реформа і ці статuti не були популярними серед українського народу, тому що в народних училищах заборонялася українська мова, народні звичаї і традиції, а до гімназій та університетів було заборонено вступати дітям кріпаків та міщан нижчих станів. Така московська політика призвела до того, що вільний, високоосвічений український народ опинився в безпросвітній неволі. По селах шкіл не було – там цього не дозволяли пани. Їм краще було, щоб народ зостався темний, бо якби він зробився освіченим, то не пустив би над собою панувати [3, с. 31–32].

Слід зауважити, що не кращими були справи і на Правобережній Україні, яка внаслідок першого поділу Польщі опинилася під владою Австро-Угорщини. За наказом Едукаційної комісії багато українських навчальних закладів закривалися, а ті, що залишалися, були відкриті, насамперед, для дітей польської шляхти, в яких виховання і навчання здійснювалося в дусі католицизму. Гімназії, що відкривалися у Львові, Дрогобичі, Стрию, Бережанах, Бучачі та інших містах, були державними і платними та відносилися до середніх навчальних закладів, встановлених за німецьким зразком. Українська молодь, інтелігенція не хотіла миритися з таким станом речей і часто виступала на боротьбу за українську мову і культуру, за українську школу. Хоча для освіти і культури це був період неволі і переслідувань усього українського з боку російського царизму, польської шляхти та австрійського цесарства, все ж його називають українським національно-культурним Відродженням. Особливу роль у цьому процесі взяли на себе література, театр та образотворче мистецтво.

Перша половина XIX ст. позначилася великими змінами в суспільно-політичному житті як східної, так і західної частини України. Зростає національна самосвідомість української інтелігенції, активно розвивається освіта і педагогіка, змінюються художньо-естетичні ідеали, появляются перші політичні організації. З появою в 1805 р. Харківського імператорського університету, створеного за сприяння генерал-губернатора Василя Каразіна, якого вважають «архітектором» українського культурного процесу, значного розвитку набула Харківська філософська школа. Створений згодом Харківський гурток літераторів згуртував кращих представників української науки і культури, одним з яких був Г. Квітка-Основ'яненко. У 1834 р. в Києві був заснований Київський університет Св. Володимира, в статuti якого вказувалося про дотримання «чистої и непорочної нравственности». Ректором університету був відомий політичний і культурний діяч, історіограф і педагог М. Максимович. Національно-культурний рух перемістився до Києва, де в 1846 р. було створено Кирило-Мефодіївське товариство. В 1850 р. у Київському університеті була вперше виділена як окремий предмет наука педагогіка, а згодом була створена кафедра педагогіки. На західноукраїнських землях центром культурно-освітнього руху був Львів, де в 1833 р. студентами львівського університету М. Шашкевичем, І. Вагилевичем та Я. Головацьким було створено першу політичну організацію «Руська трійця».

Питанням естетичного виховання особистості через призму національного виховання та формування естетичних понять і смаків надавали великого значення такі світочі української літератури, культури, мистецтва, освіти та педагогіки, як Т. Шевченко, М. Костомаров, М. Максимович, Б. Грінченко, М. Драгоманов,

Л. Ревуцький, В. Карамзін, К. Ушинський, В. Антонович, В. Науменко та ін. Особливістю розвитку української естетичної думки ХІХ ст. було поєднання естетики з моральною і соціальною стороною суспільства. Т. Шевченко у своїх творах прославляє людину з високими моральними якостями, яка любить працю, вміє цінувати мистецтво. На його думку, велике значення в питаннях всебічного розвитку особистості мали освіта і виховання. Не погоджуючись із твердженням, що у вихованні дітей особливе значення має спадковість, Т. Шевченко наголошував на тому, що дітей потрібно вчити співати, малювати, грати на музичних інструментах, декламувати вірші. Усна народна творчість (легенди, перекази), а особливо пісні були і залишаються основою української культури. Саме в піснях та думках розкривається історична правда, передається емоційний стан українського народу, багатство слова та мелодійність мови. У піснях закодована душа народу, його характер, естетичні смаки та моральні переконання.

Б. Грінченко, відомий письменник, педагог, фольклорист, мовознавець і громадський діяч, у своїх творах «Соняшний промінь», «Каторжанка», «Нелюб», «Ксеня», «Під тихими вербами» тощо описував життя та побут українського народу, закликав дбати про рідний край. Багато уваги приділяв естетичному вихованню та фізичному розвитку молодого покоління. Особливого значення надавав книгам, які, на його думку, повинні бути цікавими, яскраво оформленими і нести до людей ідеали добра, правди і гуманізму.

Художня творчість, мистецтво, краса, мораль, естетичне й етичне – це, на думку К. Ушинського, найважливіші категорії, на яких повинна базуватися система виховання молодого покоління. Метою людської діяльності повинна бути краса, а джерелом культури – народна творчість (музика, пісні, поезія, образотворче мистецтво). У статті «Рідне слово» особливого значення педагог надає мові, яка є відображенням духовної культури, історичних подій, вірувань і поглядів різних поколінь українського народу. Естетичне виховання К. Ушинський розуміє як гармонію духовного і практичного життя людини. Естетику він порівнює з моральністю, основою якої є християнська релігія.

Висновки. Отже, проаналізувавши стан розвитку освіти, культури та виховання протягом тривалого періоду українського Відродження, ми дійшли висновку, що його своєрідність і драматизм полягають у розчленованості українських земель між чужоземними загарбниками. Проте навіть за таких умов в Україні продовжувало розвиватися мистецтво та народний фольклор, засновувалися перші друкарні, організовувалися братські школи, що згодом перетворювалися на академії та університети, які давали найкращу на той час освіту та виховували українську молодь на засадах духовності, моральності, естетизму та патріотизму. Гуманізм, моральність, духовність та естетизм упродовж століть були основною складовою частиною життя і побуту українського народу, а також визначали головний напрям розвитку української освіти, педагогіки та національної системи виховання. Особливий внесок у розвиток освіти, культури та виховання зробило козацтво, яке збагатило українське суспільство високоморальною, освіченою елітою. Саме освітньо-виховний, ідейний, моральний, духовний та естетичний потенціал козацької педагогіки став фундаментом усієї української системи виховання. Бурхливі історичні події епохи українського Відродження надихнули видатних державних діячів, митців, поетів, письменників і просвітителів, геніїв українського народу створювати шедеври мистецтва, архітектури, поезії, літератури, образотворчого мистецтва, які збагатили не тільки вітчизняну, а й європейську та світову культурно-освітню та духовну скарбницю.

Використана література:

1. Білокінь С. Вояк української культури. В кн.: Маланюк Є. Книга спостережень / С. Білокінь. – Київ : Атіка, 1995. – 235 с.
2. Білоус П. В. Літературна медієвістика. Художній світ давньої української літератури / П. В. Білоус. – Житомир : ПП «Рута», 2012. – Том 2. – 428 с.
3. Грінченко Б. Як жив український народ / Б. Грінченко. – Київ : Криниця, 1917. – 45 с.
4. Куценко Л. Співець степової Еллади / Л. Куценко // Дзвін. – 1991. – № 7. – С. 138–141.
5. Маслов С. И. Кирилл Транквилион-Ставровецкий и его литературная деятельность / С. И. Маслов. – Київ : Наукова думка, 1984. – 248 с.
6. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд історичного процесу / М. Семчишин. – 2-е вид. – Київ : АТ «Друга рука» МП «Фенікс», 1993. – 550 с.
7. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – Київ : Наукова думка, 2001. – 912 с.
8. Сковорода Г. Дослідження, розвідки, матеріали : зб. наук. пр. АН України. Ін-т філос. / Г. Сковорода ; упоряд. В. Нічик, Я. Стратій. – Київ : Наукова думка, 1992. – 382 с.
9. Щербо А. Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів : [навч.-метод. посіб.] / А. Б. Щербо. – К : ІЗМН, 1998. – 390 с.
10. Якубовська Л. Г. Історичні передумови розвитку естетичних поглядів в Україні з часів Київської Русі до українського Відродження / Л. Г. Якубовська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2016. – Вип. 50 (103). – С. 9–19.

References:

1. Bilokin S. (1995) Voiak ukrainiskoi kultury. V kn.: Malaniuk Ie. Knyha sposterezhen [Ukrainian culture warrior. In the book: Malaniuk E. The book of observations]. Kyiv : Atika. – 235 s.
2. Bilous P. V. (2012) Literaturna medievistyka. Khudozhnii svit davnoi ukrainiskoi literatury [Literary medieval studies. The artistic world of ancient Ukrainian literature]. Zhytomyr : PP "Ruta". T. 2. – 428 s.

3. Hrinchenko B. (1917) Yak zhyv ukrainskyi narod [As Ukrainian people lived]. Kyiv : Krynysia. – 45 s.
4. Kutsenko L. (1991) Spivets stepovoi Ellady [Singer of the steppe Hellas]. Dzvin. – № 7. – S. 138-141.
5. Maslov S. Y. (1984) Kyryll Trankvyllyon-Stavrovetskyi y eho lyteraturnaya deiatel'nost' [Kirill Tranquillion-Stavrovetski and his literary activity]. Kyiv : Naukova dumka. – 248 s.
6. Semchyshyn M. (1993) Tysiacha rokiv ukrainskoi kultury. Istorychnyi ohliad istorychnoho protsesu [Thousand years of Ukrainian culture. Historical review of the historical process]. Kyiv : AT "Druha ruka" MP "Feniks". – 550 s.
7. Siropolko S. (2001) Istoriia osvity v Ukraini [History of education in Ukraine]. Kyiv : Naukova dumka. – 912 s.
8. Skovoroda H. (1992) Doslidzhennia, rozvidky, materialy: zb. nauk. pr. AN Ukrainy In-t filosofii [Research, intelligence, materials: collection of scientific works of the Ukraine Sciences Academy. Institute of Philosophy]. Kyiv : Naukova dumka. – 382 s.
9. Shcherbo A. B. (1998) Teoriia i metodyka estetychnoho vykhovannia shkoliariv: navch.-metod. posib. [Theory and methods of schoolchildren aesthetic education: educational and methodical manual]. Kyiv : IZMN. – 390 s.
10. Yakubovska L. H. (2016) Istorychni peredumovy rozvytku estetychnykh pohliadiv v Ukraini z chasiv Kyivskoi Rusi do ukrainskoho Vidrodzhennia – Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: Zb. nauk. pr. [The historical preconditions of easthetic views development in Ukraine from Kievan Rus to Ukrainian Renaissance – Pedagogy of creative person formation in higher and secondary schools]. Zaporizhzhia : Klasychnyi pryvatnyi un-t. – Vyp. 50 (103). – S. 9-19.

Якубовская Л. Г. Особенности развития образования, культуры и эстетического воспитания в эпоху украинского национального возрождения

В статье сделана попытка проанализировать развитие украинского образования, культуры и воспитания в эпоху украинского национального Возрождения, которое усложнялось оккупационной политикой соседних стран. Установлено, что еще со времен Киевской Руси основой воспитательного процесса молодого поколения была народная мудрость, духовность, христианская мораль и народное творчество. Акцентируется внимание на особой важности братских школ и их системе образования и воспитания молодого поколения. Раскрывается сущность эстетического воспитания, которая заключалась в том, чтобы научить молодое поколение чувствовать, воспринимать и оценивать красоту природы, искусства и человеческой души.

Подчеркивается значение образовательно-воспитательной системы украинского казачества, которая имела большое влияние на идейное, моральное, духовное и эстетическое формирование личности. Большое значение для развития культуры, образования и искусства имела деятельность известных украинских философов, ученых, общественных деятелей, писателей и историков. Их труды способствовали моральному, духовному и эстетическому развитию молодого поколения, поднимали патриотический дух и укрепляли веру народа в лучшее будущее.

Ключевые слова: общество, национальное возрождение, образование, культура, искусство, педагогическая мысль, эстетическое воспитание.

Yakubovska L. H. Peculiarities of the development of education, culture and aesthetic education in the Ukrainian national Renaissance epoch.

The article attempts to analyze the Ukrainian national Renaissance epoch education, culture, and upbringing development, which was complicated by the neighboring states aggressive policies. It was established that since the times of Kievan Rus, the basis of the younger generation educational process was the folk wisdom, spirituality, Christian morality and folk art. The special significance of fraternal schools education system and upbringing of youth is emphasized. The essence of aesthetic education, which was to teach the younger generation to feel, perceive and appreciate the beauty of nature, art and human soul is revealed in the article.

The importance of the Ukrainian Cossacks education and upbringing system had a great influence on the ideological, moral, spiritual and aesthetic of an individual formation. The activities of the well-known Ukrainian philosophers, scholars, public figures, writers and historians were of great importance for the development of culture, education, literature and art. Their works contributed to the moral, spiritual and aesthetic development of the younger generation, raised their patriotic spirit and strengthened the people's faith in the better future.

Key words: society, national renaissance, education, culture, art, pedagogical thought, aesthetic education.